

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.02.028>

УДК 339.9+336:330

JEL: E61, F01, F02, F29

О.В. ПЛОТНИКОВ, д-р екон. наук, проф., заслужений економіст України,
провідний науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: oleksiy.plotnikov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8542-1012>

ПОЗАЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

Досліджено питання міжнародного руху капіталу, визначено чинники впливу на його рух, акцентовано на позаекономічних складових. Окреслено особливості міжнародного руху капіталу в умовах сучасного світового розвитку. Розглянуто деякі аспекти участі іноземного капіталу в повоєнній відбудові економіки України.

Ключові слова: міжнародний рух капіталу; світова економіка; позаекономічні чинники впливу; фрагментація; економічний розвиток України.

У контексті історичного досвіду і сьогоденних реалій україн актуальним питанням є міжнародний рух капіталу. Як правило, його пов'язують з основними макроекономічними показниками, і саме вони пришвидшують чи, навпаки, гальмують рух капіталу. Ідеться про норму прибутку, показники облікової ставки центральних банків, інфляцію, динаміку ВВП і галузей національної економіки тощо. Крім того, практика міжнародного руху капіталу країн світу також доводить, що сучасні реалії не завжди описуються традиційними підходами щодо впливу макро- і мікроекономічних показників на

Ц и т у в а н н я: Плотніков, О. (2026). Позаекономічні чинники міжнародного руху капіталу в умовах сучасного світового розвитку. *Економіка України*. 69. 02(771). 28—44. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.02.028>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

рух капіталу. Існує і безліч позаекономічних факторів впливу, що обумовлюють як стимулюючу, так і гальмуючу роль руху капіталу в ту чи іншу країну, а також формують специфіку окремих країн світу.

У сучасній науковій літературі розвиток світового господарства і міжнародних економічних відносин розглядається з використанням найрізноманітніших підходів, перш за все, пов'язаних з розвитком глобалізації (Eichengreen, 2019; Zahra, 2023). Важливим також є аналіз безпосередньо фрагментації світової економіки, причин її розгортання і наслідків для традиційних процесів глобалізації (Georgieva, 2023; Aiyar, Chen et al., 2023). На особливу увагу заслуговують дослідження ризиків, які несе фрагментація для світової економіки (Aiyar, Presbitero et al., 2023). Фактично відбувся перегляд традиційних міжнародних економічних відносин — від категоріального апарату (фрагментація, багатополарність) до інструментарію (санкції, торговельні мита) світової економіки. На попередній (докоронакризовий і довоєнний) рівень як глобалізація в цілому, так і її складові не зможуть повернутися в найближчі роки або навіть десятиліття.

Міжнародний рух капіталу розглядається також виходячи з регіональних особливостей розвитку, в тому числі щодо використання колективних валют (Cochrane et al., 2025). Актуальним для міжнародного руху капіталу є формування світової багатополарності (Lama, 2023) — процес, притаманний загальносвітовому розвитку. Навіть з точки зору виключно глобалізаційних процесів біполярний розвиток не може бути незмінним. Якщо проаналізувати чинники впливу (в першу чергу коронакризу і російську агресію проти України) на глобалізацію і розвиток процесу фрагментації, то перехід до багатополарного світу є логічним і обґрунтованим (Плотніков, 2025). Треба відзначити також дослідження питань фрагментації прямих іноземних інвестицій, у тому числі в контексті російської агресії проти України (Tan, 2024). Інтерес становлять дослідження міжнародного руху капіталу, фінансового розвитку і впливу на коливання світової економіки (Li et al., 2025), а також тіньових ліквідних капіталів бізнесу (Зимовець, 2024). Також у площині розглядуваних питань знаходяться різного роду адміністративно-політичні обмеження, які впливають на міжнародний рух капіталу, і перш за все міждержавні санкції (Mulder, 2022).

У фаховій літературі багато уваги приділяється проблемам повоєнного відновлення економіки України і використання відповідних ресурсів: від стратегічного розуміння повоєнного відновлення (Кістерський, 2023) до використання зарубіжного досвіду організаційних структур накопичення капіталу (Піляев, 2025). Крім того, логічним є вплив фрагментації світової економіки на сам процес повоєнної відбудови України (Plotnikov, 2025). Усе це обумовлює необхідність подальшого наукового дослідження позаекономічних чинників міжнародного руху капіталу в умовах багатополарного світового розвитку.

Отже, **мета статті** — визначити особливості позаекономічних чинників міжнародного руху капіталу в контексті їх впливу на розвиток світової еко-

номіки і України, з огляду на те, що такий підхід є актуальним в умовах фрагментації та переходу до багатополлярності світової економіки.

Методологічні засади даної статті базуються на аналізі поточної ситуації і прогнозах розвитку світової економіки, зокрема, на аналізі результатів розвитку світової економіки після коронакризи і в умовах зовнішньої збройної агресії проти України. Комплексний характер розглянутої проблеми вимагає глибокого підходу до оцінки не тільки поточної ситуації, а й перспектив подальшого розвитку світової економіки. Збирання інформації відбувалося на підставі об'єднання аналітичних висновків і даних з відкритих джерел у сфері міжнародних економічних відносин.

Процеси інтернаціоналізації фінансової сфери, яка обслуговує широкий і активний обмін товарами, послугами тощо, об'єктивно супроводжуються не тільки залученням у обіг додаткових ресурсів у цілому, а й власне широким розумінням процесу міжнародного руху капіталу. При цьому йдеться не просто про кількісне розширення сфери реалізації відповідних відносин, а й про набуття ними принципово нових якісних ознак¹.

Міжнародний рух капіталу визначають як економічні, так і позаекономічні чинники, які відіграють значну роль у самому цьому процесі. Позаекономічні чинники — це умови і явища, що впливають на розвиток економіки й економічну діяльність, але самі по собі не пов'язані безпосередньо з виробництвом, розподілом, обміном і споживанням товарів та послуг у традиційному розумінні. До основних позаекономічних чинників належать: політична стабільність і ризик; правове та інституційне середовище; урядова політика, регулювання і торговельні обмеження; соціокультурні фактори; географічні фактори та інфраструктура; тощо. Ці чинники, хоча й не є безпосередньо економічними в сенсі прибутку з вкладеного капіталу, але вони є важливими для ухвалення рішень щодо міжнародного руху капіталу.

Безумовно, із загальнотеоретичної точки зору головні інтереси країн — учасниць відносин з приводу довго-, середньо- і короткострокового міжнародного руху капіталу випливають з логіки аналізу його вихідного розміщення. Нерівномірність розміщення капіталу виражається у відносній дефіцитності й одночасно перенасиченості, що засвідчується ситуацією в окремих країнах. Але в будь-якому випадку нерівномірність може сприйматись як неоптимальність, тоді як оптимізація забезпеченості в цілому об'єктивно веде до підвищення ефективності національної економіки і посилення макроекономічної стабілізації.

¹ Quah D. Multilateralism Can Survive the Loss of Consensus. *International Monetary Fund*. September 2025. URL: www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2025/09/point-of-view-multilateralism-can-survive-the-loss-of-consensus-danny-quah (дата звернення: 02.11.2025).

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ

Оптимізація розміщення капіталів, як й інших факторів виробництва у їх широкому трактуванні, є певним доповненням міжнародної торгівлі товарами і послугами. Утім, це не спростовує висновків про позитивну динаміку ВВП і світової торгівлі товарами, а також транснаціонального руху фінансових ресурсів, що є свідченням поглиблення інтернаціоналізації господарського життя і випереджальної динаміки цієї останньої тенденції. Отже, у будь-якому випадку міжнародні валютно-фінансові відносини виступають не тільки важливим фактором і складовою міжнародних економічних відносин у цілому, а й таким їх компонентом, який додає загальній системі значного внутрішнього динамізму.

Міжнародний рух капіталу (його експорт та імпорт) — це переміщення і подальше функціонування капіталу за межами національних кордонів. Згідно з прийнятою МВФ методологією платіжного балансу², міжнародний рух капіталу складається з декількох форм: прямих і портфельних інвестицій (перші дозволяють інвестору брати участь в управлінському контролі над об'єктом вкладення, другі — ні), фінансових деривативів, інших інвестицій (позик, кредитів, позичок, банківських вкладів), а також руху офіційних (золотовалютних, міжнародних) резервів. Однак при аналізі міжнародного руху капіталу офіційні резерви зазвичай не розглядаються через їх іншу економічну спрямованість (вони створюються насамперед для страхування макроекономічних ризиків).

Визначення грошових і фінансових потоків є важливим для характеристики впливів на міжнародний рух капіталу. В даному випадку ми погоджуємося з думкою В. Корнеєва (2003) про те, що узагальнений аналіз точок зору різних дослідників щодо єдності понять «грошовий потік» і «фінансовий потік» спонукає до їх певного тлумачення. Грошовий потік пов'язується з потоком платежів, що обслуговує, як правило, одну господарську операцію. Якщо йдеться про оплату вартості придбаного товару чи наданої послуги, то грошовий потік є одностороннім — від платника до отримувача коштів. Фінансовий потік узагальнено характеризує результат усієї фінансової діяльності й здебільшого є двостороннім (наприклад, емісія цінних паперів і отримання після їх розміщення грошового еквівалента). Фінансові й грошові потоки різняться між собою не тільки набором фінансових активів, а й різними характеристиками ліквідності та варіативністю оцінювання поточної вартості активів. Фінансові потоки, на відміну від грошових, є менш ліквідними — вони містять передбачення про результати майбутніх імовірних подій, якісні характеристики фінансових відносин і тому не можуть у повному обсязі перебирати на себе функцію міри вартості. Проаналізуємо чинники, які впливають на міжнародний рух капіталу (рис.).

² Balance of payments and international investment position manual. International Monetary Fund, 2009. 371 p. URL: www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf

Вплив різних чинників на міжнародний рух капіталу
Джерело: побудовано автором.

На нашу думку, міжнародний рух капіталу обумовлений насамперед реальним станом національної економіки і соціально-політичної сфери як країни-донора, так і країни-реципієнта. Капітал з країни-донора, що має позитивні параметри розвитку і можливості його використання за національними межами, у кращому випадку повинен поєднуватися з позитивними перспективами розвитку країни-реципієнта. Міжнародний рух капіталу зорієнтовано на позитивний вплив на країну-реципієнта як ціль самого руху. При цьому позитивний розвиток приймаючої країни повинен із знаком «плюс» впливати і на сам розміщений там капітал.

Звичайно, що на міжнародний рух капіталу справляється як позитивний, так і негативний вплив. До позитивного впливу відносяться стимулювання міжнародного руху капіталу до країни-реципієнта з боку інших країн, міжнародних фінансових організацій та інституцій. При цьому ми не торкаємось проблем зростання зовнішньої заборгованості (за умови надання позик) і механізмів її повернення. До негативних причин, які стримують міжнародний рух капіталу, належать різного роду деструктивні впливи інших держав і певних сил у самій країні. Незважаючи на те, що мотиви гальмування міжнародного руху капіталу в інших держав і внутрішніх сил країни-реципієнта мають різну природу, вони повною мірою ілюструють позаекономічні чинники впливу.

Не тільки розвинуті, а й інші країни, а також внутрішні сили і міжнародні організації здатні відігравати як позитивну, так і негативну роль у міжнародному русі капіталу (наприклад, через міжнародні санкції або санкції, накладені певною країною). Одним з важливих позаекономічних чинників міжнародного руху капіталу є військові дії між країнами, що цілком конкретно ілюструють зовнішня агресія проти України і реакція на неї світу.

Традиційно захисники вільної торгівлі вважають, що саме вона сприяє миру і політичній стабільності. Разом з тим французькі фахівці з взаємозв'язку воєн і торгівлі (Martin et al., 2008) стверджують, що подібний аргумент справедливий лише частково і залежить від того, чи є торгівля двосторонньою або багатосторонньою. Двостороння торгівля збільшує альтернативні витрати країн від втрати взаємних торговельних зв'язків, тим самим роблячи конфлікт між ними менш імовірним, тоді як багатостороння торгівля зменшує залежність однієї країни від будь-якої іншої, а отже, і вартість конфлікту між ними, що збільшує його ймовірність. Водночас не можна не погодитись з думкою, що перехід до епохи, коли майбутнє торгівлі й глобалізації визначатиметься політичними мотивами, а не ринковими силами, може дати виграш певним галузям у деяких країнах, але найімовірніше він сповільнить зростання глобальної економіки і загальмує технологічний прогрес (Goldberg, Reed, 2023).

Отже, аналіз потенційних (і позитивних, і негативних) наслідків міжнародного руху капіталу не дозволяє вважати «ступінь інтегрованості» до системи світогосподарських зв'язків самостійним показником взаємодії із зарубіжними країнами і спеціалізованими міжнародними валютно-фінансовими інститутами. Натомість кардинальне значення має оцінка конкретних потенційних переваг і витрат з урахуванням як економічних, так і соціально-політичних факторів³.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ

Питання міжнародного руху капіталу пов'язані з групами чинників — економічними і позаекономічними. До економічних чинників традиційно відносяться показники розвитку національної економіки і вигідності ведення економічної діяльності, які були сформульовані ще в перших працях з політичної економії. У принципі, з певним коригуванням і відповідним «осучасненням» такі фактори залишаються чинними й нині. Що стосується позаекономічних чинників, то їх наповнення виходить з політичних, військових, кліматичних та інших, на перший погляд не пов'язаних з економікою, сфер, особливо якщо розглядати останню на рівні окремої країни. Разом з тим історичний досвід показує, що позаекономічні фактори не менше впливають на міжнародний рух капіталу, ніж економічні. Позаекономічні чинники також можна охарактеризувати як украй несподівані й непередбачувані будь-якими прогнозами.

³ На думку керівниці Європейського центрального банку Крістін Лагард, світова економіка стикається з розколами і тиском, порівнянними із ситуацією, що призвела до краху світової економіки і Великої депресії 1920-х років (World economy faces pressures similar to 1920s, warns Christine Lagarde. *Financial Times*. 2024. Sep 21. URL: www.ft.com/content/33a44142-3b60-49c5-89d9-2f27b5c30b7f (дата звернення: 15.10.2025)).

При цьому різні джерела дають різні тлумачення саме ролі економічних та позаекономічних чинників міжнародного руху капіталу. Наприклад, Kearney FDI Confidence Index⁴ наводить 17 факторів, які є вагомими для ухвалення рішень про здійснення прямих іноземних інвестицій, з яких 10 є факторами ринкових активів та інфраструктури і лише сім — факторами управління і регулювання. До перших відносяться: внутрішні економічні показники; технологічні та інноваційні можливості; якість інфраструктури; диверсифіковані ланцюги поставок; вартість робочої сили; розміри місцевого ринку; рівень кваліфікації робочої сили; наявність сировини та інших продуктів; загальне середовище безпеки; наявність землі й нерухомості. Другі включають: ефективність правових і нормативних процесів; простоту руху капіталу з ринку і на ринок; податкові ставки і простоту сплати податків; державні стимули для інвесторів; участь ринку в торговельних угодах; силу інвестора і право власності; відсутність корупції.

Традиційними позаекономічними чинниками виступають події, що пов'язані з природними лихами, які, безумовно, впливають на економічну сферу. До позаекономічних чинників відносяться події у сфері охорони здоров'я, які вкрай негативно впливають не лише на розвиток економіки, а й на все людство в цілому. Ідеться про пандемію коронавірусу, яка була несподіваною і призвела до відчутних збитків, зміни розстановки в першу чергу економічних сил у світі.

Широкомасштабна російська агресія проти України відбулася всупереч логіці прогнозів і загальному цивілізаційному розвитку людства. Ця агресія стала величезним потрясінням для всього світу як безпосередньо щодо безпеки і оборони, так і щодо інших сфер. Особливо сильним є вплив у економіці, наслідком чого став перехід від глобалізації до фрагментації світової економіки. Під час агресії проти України відбувається справжній екоцид нашої країни (Tsybalyuk, 2025).

Соціокультурні чинники є вкрай важливими позаекономічними факторами міжнародного руху капіталу. До них відносяться: рівень освіти і кваліфікації населення; культурні особливості, трудова етика, цінності суспільства і моделі споживання; демографічна ситуація (народжуваність, смертність, міграція, старіння населення); рівень соціальної нерівності й ступінь соціальної напруженості. Саме соціокультурні чинники відіграватимуть важливу роль у процесі повоєнної відбудови України і визначатимуть її місце у світі.

Найбільш ілюстративною для аналізу міжнародного руху капіталу є сфера прямих іноземних інвестицій. Відповідно до Звіту ЮНКТАД про світові інвестиції за 2025 рік⁵, обсяг ПІІ у світі скоротився на 11 %. Такий спад

⁴ The 2025 Kearney FDI Confidence Index®: World at inflection. *Kearney 100*. URL: www.kearney.com/service/global-business-policy-council/foreign-direct-investment-confidence-index (дата звернення: 14.12.2025).

⁵ World Investment Report 2025. International investment in the digital economy. Overview. Geneva, Switzerland, 2025. xii + 262 p. URL: [//unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf](https://unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf)

відзначається вже другий рік поспіль і слугує підтвердженням поглиблення уповільнення потоків продуктивного капіталу. Хоча у 2024 р. обсяг прямих іноземних інвестицій у світі зріс на 4 % (до 1,5 трлн дол.), це зростання було

Таблиця 1. Надходження ПІІ за економічними групами і регіонами світу у 2023—2024 рр., млрд дол.

Регіони	2023	2024	%
Світ у цілому	1673	1493	-11
Розвинуті країни	807	626	-22
Європа	439	182	-58
Північна Америка	280	343	+23
Країни, що розвиваються	865	867	—
Африка	55	97	+75
Латинська Америка і країни Карибського басейну	187	164	-12
Азія	622	605	-3

Джерело: складено автором за: World Investment Report 2025. International investment in the digital economy. Overview. Geneva, Switzerland, 2025. xii + 262 p. P. 8. URL: //unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf

Таблиця 2. Імовірність подій у наступному році, %

Чинники впливу	2025	2024	2023
Зростання цін на сировинні товари	38	26	38
Зростання геополітичного напруження	35	28	36
Обмежувальне регуляторне середовище для розвинутих ринків	32	31	25
Обмежене регуляторне середовище для ринків, що розвиваються	26	28	23
Політична нестабільність на розвинутому ринку	26	20	22
Економічна криза на розвинутому ринку	25	20	27
Економічна криза на ринку, що розвивається	24	21	27
Політична нестабільність на ринку, що розвивається	23	22	28
Зниження геополітичного напруження	19	16	19
Падіння цін на товари	11	12	17

Джерело: складено автором за: 2025, 2024, 2023 Kearney Foreign Direct Investment Confidence Index. The 2025 Kearney FDI Confidence Index®: World at Inflection. *Kearney 100*. URL: www.kearney.com/service/global-business-policy-council/foreign-direct-investment-confidence-index (дата звернення: 14.12.2025).

зумовлене, серед іншого, нестабільними фінансовими потоками, що проходять через низку європейських економік, які часто слугують пунктами перевалки інвестицій.

Інвестиції різко скоротилися в розвинутих країнах, особливо в Європі. У країнах, що розвиваються, приплив інвестицій у цілому виглядав стабільним, але за цим ховалася більш глибока криза: у багатьох економіках капітал стагнує або повністю уникає найбільш важливих секторів — інфраструктури, енергетики, технологій і галузей, які стимулюють створення робочих місць. Висока вартість запозичень і волатильність обмінного курсу все ще перешкоджають довгостроковим інвестиціям у інфраструктуру, особливо в найменш розвинутих країнах. Транснаціональні корпорації здійснюють реструктуризацію ланцюгів поставок до Південно-Східної Азії, Східної Європи і Центральної Америки. Цей процес розпочався під час пандемії і прискорюється нині (табл. 1).

Як підкреслюють Я. Чень і Г. Хейл, «...міжнародні потоки капіталу десятиліттями ставили під сумнів моделі економістів. Вони демонструють ряд закономірностей, які стандартні економічні теорії намагаються пояснити. З часом глобальні потоки капіталу переживають цикли піднесення і спадів, раптових зупинень і безпрецедентних доходів. Фактори, що визначають потоки капіталу, включають «притягуючі фактори», економічні й структурні

Таблиця 3. Ключові індикатори перспектив прямих іноземних інвестицій

Індикатор	2024	2025 (січень)	2025 (квітень)	Вплив на перспективи прямих іноземних інвестицій у 2025 р.
Зростання ВВП, %	3,3	3,2	2,8	Негативний
Валове зростання основного капіталу, %	3,7	3,7	3,1	»
Обсяг торгівлі, %	3,8	3,4	1,7	»
Прогноз інфляції, %	5,8	4,2	4,3	Нейтральний
Волатильність іноземної валюти	7,5	8,7	9,4	Негативний
Індекс волатильності фондового ринку	13,8	18,7	25,0	»
Індекс цін на товари / енергоносії	105,1	99,0	92,1	»
Індекс менеджерів із закупівель	48,8	48,3	49,4	Нейтральний
Індекс невизначеності глобальної економічної політики	229,7	339,4	549,0	Негативний

Джерело: адаптовано автором за: World Investment Report 2025. International investment in the digital economy. Overview. Geneva, Switzerland, 2025. xii + 262 p. P. 12. URL: //unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf

характеристики країн-одержувачів, а також «виштовхувальні фактори» або «глобальні фактори», які в основному залежать від глобального фінансового циклу і монетарної політики США. З початку 2000-х років відносна важливість глобальних факторів зростає» (Chen, Hale, 2021).

Цікавим з точки зору чинників впливу на рух капіталу є очікування провідних бізнесових структур (табл. 2).

У табл. 2 відображено всього 10 чинників впливу на міжнародний рух капіталу (як економічних, так і позаекономічних), серед яких шість — позаекономічні: зростання геополітичного напруження; обмежувальне регуляторне середовище для розвинутих ринків; обмежене регуляторне середовище для ринків, що розвиваються; політична нестабільність на розвинутому ринку; політична нестабільність на ринку, що розвивається; зниження геополітичного напруження.

При тому, що суто економічні й суто неекономічні чинники є досить однозначними, існує безліч факторів, які мають обидві складові, і їх можна відносити як до економічних, так і до неекономічних. У цьому контексті інтерес становить перелік ключових індикаторів, які впливають на прямі іноземні інвестиції (табл. 3).

Наведені в табл. 3 ключові індикатори перспектив прямих іноземних інвестицій також охарактеризовано з точки зору негативного чи нейтрального впливу на перспективи ІІІ. Разом з тим, використовуючи виключно позаекономічні чинники міжнародного руху капіталу, можна побудувати й інші індикатори з іншими вихідними позиціями. Якщо в контексті з означеними очікуваннями проаналізувати країни світу, то провідні в аспекті міжнародного руху капіталу місця не обов'язково займатимуть могутні й перспективні країни. Так, за глобальним індексом довіри до прямих іноземних інвестицій⁶ у 2025 р. провідні країни першої десятки розташувалися в такій послідовності: США, Канада, Велика Британія, Японія, Німеччина, Китай (з Гонконгом), Франція, Італія, ОАЕ, Австралія. Разом з тим, використовуючи дещо інші критерії (наприклад, виключно економічні), можна отримати інший результат. Усі перелічені, а також інші економічні й політичні небезпеки і ускладнення спроможні додатково посилити дію негативних чинників або породити нові джерела нестабільності. Ними можуть стати розбалансованість фінансових систем, втрата урядом, центральним банком країни здатності проводити цілеспрямовану політику відносно ключових грошових параметрів, банківського процента, орієнтирів у реальному і соціальному секторах тощо.

⁶ 2025 Kearney Foreign Direct Investment Confidence Index. The 2025 Kearney FDI Confidence Index®: World at Inflection. *Kearney 100*. URL: www. Kearney.com/service/global-business-policy-council/foreign-direct-investment-confidence-index (дата звернення: 25.10.2025).

ВПЛИВ ПОЗАЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ В УКРАЇНУ

Нині вплив позаекономічних чинників на міжнародний рух капіталу в Україні повністю пов'язаний з перебігом зовнішньої агресії проти нашої держави. З одного боку, війна призвела до поділу країн відповідно до реакції на неї: частина країн об'єдналася в допомозі Україні та санкціях проти країни-агресорки, частина — відкрито чи приховано підтримує зовнішнє вторгнення. Абсолютну нерішучість у оцінках війни в Україні продемонстрував ряд міжнародних організацій, включаючи ООН, за що останню піддано різноманітній критиці⁷.

Війна як позаекономічний чинник міжнародного руху капіталу спричинила його збільшення в Україні. Але таке надходження в першу чергу виконує функції зовнішніх джерел наповнення державного бюджету і військової допомоги. Так, у 2022 р. державний бюджет України отримав 31 млрд дол., у 2023 р. — 42,5 млрд, у 2024 р. — 57,4 млрд, а у 2025 р. — 66,0 млрд дол.⁸ Разом з тим відзначається гальмування надходження підтримки в контексті військової допомоги. Так, за даними на IV квартал 2025 р., обсяг європейських зобов'язань скоротився на 57 % — з 3,8 млрд до 1,9 млрд євро на місяць. У цілому щомісячний обсяг військової допомоги від усіх країн-донорів упав приблизно на 40 %⁹.

Ілюстрацією впливів, які відчутно тиснуть на національні економіки країн світу, є використання санкцій проти країни-агресорки, запроваджених світовою спільнотою з лютого 2022 р. на доповнення до санкцій, чинних з 2014 р. Проте за всієї ефективності самої ідеї санкцій проти країни-агресорки її реалізація наштовхнулася на багато проблем економічного і політичного характеру. Наприклад, на думку західних учених (Goldberg, Reed, 2023), військовий конфлікт в Україні й опора Росії на Китай, щоб пережити викликані санкціями Заходу перебої у торгівлі, відповідають цій парадигмі. З іншого боку, можна заперечити, що саме «тріщини» у світовій торгівлі в кінцевому підсумку сприяли цьому конфлікту: варто задатися питанням, чи був би Китай готовий стати рятівним кругом для РФ, якби його економічні відносини із Заходом настільки сильно не погіршилися за останні роки. Водночас у європейській пресі йде досить жвава дискусія, «чи капітулювала Євро-

⁷ Une diatribe pour toute réponse à la crise du multilatéralisme. Editorial. *Le Monde*. 2025. Sep 24. URL: www.lemonde.fr/idees/article/2025/09/24/une-diatribes-pour-toute-reponse-a-la-crise-du-multilateralisme_6642746_3232.html (дата звернення: 01.11.2025).

⁸ Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. *Міністерство фінансів України*. 2026. 07 січ. URL: [/mof.gov.ua/uk/news/ukraines-state-budget-financing-since-the-beginning-of-the-full-scale-war-3435](https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines-state-budget-financing-since-the-beginning-of-the-full-scale-war-3435) (дата звернення: 07.01.2026).

⁹ Monn J. Trotz grossen Worten aus Europa brechen die Ukraine-Hilfen ein — sechs Grafiken zeigen, was dahintersteckt. *Neue Zürcher Zeitung*. 2025. Oct 18. URL: www.nzz.ch/international/trotz-grossen-worten-aus-europa-brechen-die-ukraine-hilfen-ein-sechs-grafiken-zeigen-was-dahintersteckt-ld.1907338 (дата звернення: 01.11.2025).

па перед Дональдом Трампом»¹⁰, що також є ілюстрацією невизначеності в проведенні зовнішньої політики, у тому числі запровадженні санкцій.

Для повоєнної відбудови України важливим є контроль за юридичною чистотою надходження ресурсів у межах міжнародного руху капіталу. За даними ЮНКТАД, у світі збільшується кількість країн, які проводять скринінг ПІІ з метою посилення національної безпеки¹¹. Якщо в 1995 р. таких країн було всього три, то до 2022 р. їх кількість зросла до 37, насамперед за рахунок 28 розвинутих держав, включаючи більшість членів ЄС, США, Канаду, Японію, Південну Корею і Австралію. У цілому це можна трактувати як частину санкційної кампанії, що проводиться розвинутими країнами як головними експортерами капіталу для багатьох країн, що розвиваються. За даними МВФ, частка юрисдикцій, що підпали тільки під фінансові санкції, за 2010—2022 рр. зросла з 22 до 57 %.

Проведення виваженої міжнародної економічної політики як для доно-рів, так і для отримувачів фінансових ресурсів однозначно є неможливим без урахування ризиків політичного характеру. Для кредиторів подібні ризики — це передусім можливість втрати коштів через війни, міжнародні санкції, порушення внутрішньої стабільності об'єктної країни, соціальні заворушення, насильницькі події, пов'язані з націоналізацією і реквізицією майна. І, навпаки, країна — отримувач іноземних ресурсів може наразитися на надмірну зовнішню залежність при ухваленні тих чи інших політичних і економічних рішень. Крім того, існують й інші чинники, що впливають на міжнародний рух капіталу. Ідеться про такі політичні та управлінські фактори, як політична стабільність, проблеми державного управління, корупція, повсякденна безпека, діяльність контролюючих органів і сприяння веденню бізнесу з боку держави.

Разом з тим, як підкреслюється в доповіді МВФ з питань глобальної фінансової стабільності¹², глобальні геополітичні ризики зберігаються на високому рівні, аж до побоювань з приводу їх потенційного впливу на макрофінансову стабільність. Посилення геополітичних ризиків, яке перешкоджає транскордонній торгівлі та інвестиційній діяльності або підвищує невизначеність, може спровокувати перерозподіл потоків капіталу, порушення ланцюгів поставок чи обернутися несприятливими для економіки шоками з боку попиту.

¹⁰ Antoine Bouët, économiste: «L'Europe a-t-elle capitulé face à Donald Trump? Est-ce un si mauvais «deal»?». *Le Monde*. 2025. Sep 27. URL: www.lemonde.fr/idees/article/2025/09/27/antoine-bouet-economiste-l-europe-a-t-elle-capitule-face-a-donald-trump_6643124_3232.html (дата звернення: 02.11.2025).

¹¹ Investment Policy Monitor Issue No. 25. 2023. The evolution of FDI screening mechanisms. *UN trade & development*. 2023. Feb 21. URL: [//investmentpolicy.unctad.org/news/hub/1715/20230221-investment-policy-monitor-issue-no-25---the-evolution-of-fdi-screening-mechanisms](http://investmentpolicy.unctad.org/news/hub/1715/20230221-investment-policy-monitor-issue-no-25---the-evolution-of-fdi-screening-mechanisms) (дата звернення: 03.11.2025).

¹² Enhancing Resilience amid Uncertainty. April 2025. *International Monetary Fund*. URL: www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2025/04/22/global-financial-stability-report-april-2025 (дата звернення: 03.11.2025).

ВИСНОВКИ

Дослідження позаекономічних чинників міжнародного руху капіталу в умовах сучасного світового розвитку дозволяє зробити ряд висновків.

Крім економічних чинників міжнародного руху капіталу існують і позаекономічні чинники впливу, що зумовлюють як стимулюючу, так і гальмуючу роль руху капіталу в ту чи іншу країну. Наповнення таких чинників виходить із сфери політичних, військових, кліматичних та інших подій. Разом з тим історичний досвід показує, що позаекономічні чинники впливають на міжнародний рух капіталу не менш відчутно, ніж економічні. Позаекономічні чинники також можна охарактеризувати як досить несподівані й непередбачувані будь-якими прогнозами.

Вплив наслідків коронакризи і російської військової агресії проти України на глобалізацію приводить до змін міжнародного руху капіталу, на який також впливають перехід від глобалізації до фрагментації і закріплення світової багатополлярності замість біполярності. Важливою ілюстрацією позаекономічних стримуючих чинників є система міжнародних санкцій як проти країни-агресорки, так і в цілому. Крім економічних існує багато позаекономічних чинників, які зумовлюють специфіку окремих країн світу.

Війна як позаекономічний чинник міжнародного руху капіталу призвела до збільшення надходження міжнародного капіталу в Україну, особливо в перші роки. Але такі надходження мають характер зовнішніх джерел фінансування державного бюджету України у формі як кредитів, так і грантів. Крім того, різноманітні схеми підтримки Збройних сил України безпосередньо озброєнням також передбачають додаткове надходження капіталу, але не прямим, а опосередкованим шляхом.

У сучасних реаліях світового розвитку позаекономічні чинники розвиватимуться й далі. Особливо це стосується умов багатополярного світу. Україна повинна не тільки сприймати ці умови як реальність світових економічних і політичних процесів, а й прагнути знайти своє гідне місце у світі. Для цього необхідно використовувати всі можливості, не будуючи якихось примарних конструкцій міфічних компліментарних відносин з окремими країнами. Україна повинна мати зрозумілу західній економічній і політичній спільноті концепцію повоєнної відбудови на загальнодержавному і галузевому рівнях, що передбачатиме також визначення джерел її поточного і перспективного фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Eichengreen, B. (2019). *Globalizing Capital: A History of the International Monetary System*. 3rd ed. Princeton University Press. 320 p. URL: [/press.princeton.edu/books/paperback/9780691193908/globalizing-capital?srsId=AfmBOopdLJ9ppG2u1V0AqGsgQvk4T7alGbTgAcEf2MLNgmZn0uex7n4k](https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691193908/globalizing-capital?srsId=AfmBOopdLJ9ppG2u1V0AqGsgQvk4T7alGbTgAcEf2MLNgmZn0uex7n4k)
- Zahra, T. (2023). *Against the World: Anti-Globalism and Mass Politics Between the World Wars*. New York, W.W. Norton & Company. 400 p. URL: <https://www.amazon.com/>

- Against-World-Anti-Globalism-Politics-Between/dp/1324075201/ref=monarch_sidesheet
- Georgieva, K. (2023). The Price of Fragmentation. Why the Global Economy Isn't Ready for the Shocks Ahead. *Foreign Affairs*. (9-10). URL: www.foreignaffairs.com/world/price-fragmentation-global-economy-shock
- Aiyar, S., Chen, J., Ebeke, Ch. et al. (2023). Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism. *Staff Discussion Notes*. Vol. 2023. Iss. 001. 42 p. <https://doi.org/10.5089/9798400229046.006>
- Aiyar, S., Presbitero, A., Ruta, M. (Eds.) (2023). Geoeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy. Paris, CEPR & IMF. 147 p. URL: <http://nzz-files-prod.s3-website-eu-west-1.amazonaws.com/2023/10/03/84d3aea4-5358-492e-9c79-53a7be0d6fed.pdf>
- Cochrane, J., Garicano, L., Masuch, K. (2025). Crisis Cycle: Challenges, Evolution, and Future of the Euro. Princeton, NJ, Princeton University Press. 328 p. URL: press.princeton.edu/books/hardcover/9780691271606/crisis-cycle?srltid=AfmBOoq9t9xlluCaJQKC5UnkX6Ep5cxJBn2UtOf9CPZiC5hcpeBOLv3Y
- Lama, F. (2023). Why the West Can't Win: From Bretton Woods to a Multipolar World. Clarity Press. 357 p. URL: www.amazon.com/Why-West-Cant-Win-Multipolar/dp/1949762742
- Плотніков, О. (2025). Формування багатополарності світу та її вплив на розвиток України. *Економіка України*. 68. 03 (760). 50—62. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.03.050>
- Tan, J. (2024). How Widespread is FDI Fragmentation? WP/24/179. IMF. 98 p. <https://doi.org/10.5089/9798400281211.001>
- Li, F., Ouyang, Sh., Chen, V. (2025). International capital flows, financial development, and economic growth fluctuations. *International Review of Financial Analysis*. Vol. 102. 104125. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2025.104125>
- Зимовець, В. (2024). Тіньові ліквідні капітали бізнесу: формування і використання. *Економіка України*. 67. 08(753). 3—28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.08.003>
- Mulder, N. (2022). The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War. Yale University Press. 416 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctv240df1m>
- Кістерський, Л. (2023). Стратегічні принципи повоєнного відновлення України. *Економіка України*. 66. 02(735). 3—16. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.02.003>
- Піляєв, І. (2025). Потенціал азійських багатосторонніх банків розвитку для повоєнного відновлення економіки України. *Економіка України*. 68. 09(766). 22—36. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.09.022>
- Plotnikov, O. (2025). The Influence of the Fragmentation of the World Economy on the Post-War Reconstruction of Ukraine. In: The Geoeconomics of the International Monetary Order. J. Carrillo-Pina, O. Sharov (Eds.). Palgrave Macmillan (Springer Nature Groupe). P. 71—91. https://doi.org/10.1007/978-3-031-90851-4_3
- Корнеєв, В. (2003). Кредитні та інвестиційні потоки капіталу на фінансових ринках. Київ, НДФІ. 376 с. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=3zFmyVwAAAAJ&citation_for_view=3zFmyVwAAAAJ:sNmaIFBj_lkC
- Martin, Ph., Mayer, T., Thoenig, M. (2008). Make Trade Not War? *Review of Economic Studies*. 75. 865—900. <https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2008.00492.x>
- Goldberg, P., Reed, T. (2023). Is the Global Economy Deglobalizing? If So, Why? And What Is Next? *Brookings Papers on Economic Activity*. (1), 347—423. <https://dx.doi.org/10.1353/eca.2023.a919362>

- Tsybalyuk, D. (2025). *Ecocide in Ukraine: The Environmental Cost of Russia's War*. Polity. 208 p. URL: www.politybooks.com/bookdetail?book_slug=ecocide-in-ukraine-the-environmental-cost-of-russias-war--9781509562497
- Chen, Y., Hale, G. (2021). International Capital Flows. *In: Oxford Research Encyclopedia*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190625979.013.638>

Надійшла 03.11.2025

Прорецензована 24.11.2025

Доопрацьована 15.12.2025

Підписана до друку 23.12.2025

REFERENCES

- Eichengreen, B. (2019). *Globalizing Capital: A History of the International Monetary System*. 3rd ed. Princeton University Press. 320 p. URL: press.princeton.edu/books/paperback/9780691193908/globalizing-capital?srsltid=AfmBOopDL9ppG2u1V0AqGsgQvk4T7alGbTgAcEf2MLNgmZn0uex7n4k
- Zahra, T. (2023). *Against the World: Anti-Globalism and Mass Politics Between the World Wars*. New York, W.W. Norton & Company. 400 p. URL: https://www.amazon.com/Against-World-Anti-Globalism-Politics-Between/dp/1324075201/ref=monarch_sidesheet
- Georgieva, K. (2023). The Price of Fragmentation. Why the Global Economy Isn't Ready for the Shocks Ahead. *Foreign Affairs*. (9-10). URL: www.foreignaffairs.com/world/price-fragmentation-global-economy-shock
- Aiyar, S., Chen, J., Ebeke, Ch. et al. (2023). Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism. *Staff Discussion Notes*. Vol. 2023. Iss. 001. 42 p. <https://doi.org/10.5089/9798400229046.006>
- Aiyar, S., Presbitero, A., Ruta, M. (Eds.) (2023). *Geoeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy*. Paris, CEPR & IMF. 147 p. URL: <http://nzz-files-prod.s3-website-eu-west-1.amazonaws.com/2023/10/03/84d3aea4-5358-492e-9c79-53a7be0d6fed.pdf>
- Cochrane, J., Garicano, L., Masuch, K. (2025). *Crisis Cycle: Challenges, Evolution, and Future of the Euro*. Princeton, NJ, Princeton University Press. 328 p. URL: press.princeton.edu/books/hardcover/9780691271606/crisis-cycle?srsltid=AfmBOoq9t9xlluCaJQKC5UnkX6Ep5cxJBn2UtOf9CPZiC5hcpeBOLv3Y
- Lama, F. (2023). *Why the West Can't Win: From Bretton Woods to a Multipolar World*. Clarity Press. 357 p. URL: www.amazon.com/Why-West-Cant-Win-Multipolar/dp/1949762742
- Plotnikov, O. (2025). Formation of world multipolarity and its impact on the development of Ukraine. *Economy of Ukraine*. 68. 03(760). 50—62. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.03.050> [in Ukrainian].
- Tan, J. (2024). How Widespread is FDI Fragmentation? WP/24/179. IMF. 98 p. <https://doi.org/10.5089/9798400281211.001>
- Li, F., Ouyang, Sh., Chen, V. (2025). International capital flows, financial development, and economic growth fluctuations. *International Review of Financial Analysis*. Vol. 102. 104125. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2025.104125>
- Zymovets, V. (2024). Shadow liquid business capital: formation and use. *Economy of Ukraine*. 67. 08(753). 3—28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.08.003> [in Ukrainian].
- Mulder, N. (2022). *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*. Yale University Press. 416 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctv240df1m>

- Kistersky, L. (2023). Strategic principles of Ukraine's post-war recovery. *Economy of Ukraine*. 66. 02(735). 3—16. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.02.003> [in Ukrainian].
- Piliaiev, I. (2025). Potential of Asian multilateral development banks for post-war reconstruction of Ukraine's economy. *Economy of Ukraine*. 68. 09(766). 22—36. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.09.022> [in Ukrainian].
- Plotnikov, O. (2025). The Influence of the Fragmentation of the World Economy on the Post-War Reconstruction of Ukraine. In: *The Geoeconomics of the International Monetary Order*. J. Carrillo-Pina, O. Sharov (Eds.). Palgrave Macmillan (Springer Nature Group). P. 71—91. https://doi.org/10.1007/978-3-031-90851-4_3
- Korneyev, V. (2003). Credit and investment capital flows in financial markets. Kyiv. 376 p. URL: scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=3zFmyVwAAAAJ&citation_for_view=3zFmyVwAAAAJ:sNmaIFBj_lkC [in Ukrainian].
- Martin, Ph., Mayer, T., Thoenig, M. (2008). Make Trade Not War? *Review of Economic Studies*. 75. 865—900. <https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2008.00492.x>
- Goldberg, P., Reed, T. (2023). Is the Global Economy Deglobalizing? If So, Why? And What Is Next? *Brookings Papers on Economic Activity*. (1). 347—423. <https://dx.doi.org/10.1353/eca.2023.a919362>
- Tsybalyuk, D. (2025). Ecocide in Ukraine: The Environmental Cost of Russia's War. Polity. 208 p. URL: www.politybooks.com/bookdetail?book_slug=ecocide-in-ukraine-the-environmental-cost-of-russias-war--9781509562497
- Chen, Y., Hale, G. (2021). International Capital Flows. In: *Oxford Research Encyclopedia*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190625979.013.638>

Received on November 3, 2025

Reviewed on November 24, 2025

Revised on December 15, 2025

Signed for printing on December 23, 2025

Oleksiy Plotnikov, Dr. Sci. (Econ.), Prof., Honored Economist of Ukraine, Leading Research Fellow of the Sector of International Financial Research Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine 26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

NON-ECONOMIC FACTORS
IN INTERNATIONAL CAPITAL FLOWS IN THE CONTEXT
OF MODERN WORLD DEVELOPMENT

The factors in international capital flows are studied, with an emphasis on their non-economic components. It is determined that non-economic factors influencing capital flows have a content that comes from political, military, climatic and other, at first glance unrelated to the economy, spheres, especially when considering the economic sector at the level of an individual country. At the same time, historical experience shows that non-economic factors influence international capital flows no less than economic ones. Non-economic factors can also be characterized as extremely unexpected and not predictable by any forecasts.

The features of international capital flows in the context of modern world development are outlined. Traditional non-economic factors are events associated with

natural disasters, which certainly affect the economic sphere. Non-economic factors include events in the health sector, which have an extremely negative impact not only on economic development, but also on all humanity as a whole. This refers to the coronavirus pandemic, which broke out unexpectedly and led to considerable losses and changes in the balance of economic forces in the world. The war as a non-economic factor in the international capital flows has caused an increase in the inflow of international capital into Ukraine, but such inflows have the character of external sources of finance, mainly for the state budget of Ukraine in the form of loans and grants.

Some aspects of foreign capital participation in the post-war reconstruction of the Ukrainian economy are considered, in particular, the issue of foreign aid in the formation of the revenue part of the state budget, sanctions policy against the aggressor country and control over the legal purity of resources that will arrive in the post-war period.

Keywords: *international capital flows; world economy; non-economic influencing factors; fragmentation; economic development of Ukraine.*